

La força del riu Girona esfondrà el pont que uneix les dues parts de Beniarbeig.

Quan el riu torna al niu

Les inundacions a la comarca de la Marina Alta han posat en qüestió un model de creixement, el de tota la conca de la Mediterrània, on els abusos urbanístics col·lideixen amb la dinàmica natural del medi. La construcció desaforada i la permissivitat de l'administració ens fan més vulnerables.

Als milers de persones de la comarca de la Marina que el 12 d'octubre proppassat es van veure sorpresos per les inundacions causades per la pluja intensa, segurament els semblarà una broma que la vigília del dia en què començà a ploure se celebrara el Dia Internacional per a la Reducció dels Desastres Naturals. A ells, que s'afanyen a rescatar del fangar alguna fotografia i s'arriben als ajuntaments a informar-se sobre les ajudes promeses, poc els importaran les celebracions institucionals quan tenen la catàstrofe a la porta de casa. Només saben que

entre la matinada dels dies 11 i 12 va arribar a ploure 400 litres per metre quadrat, que van causar desbordaments de rius i inundacions a tota la comarca.

La crescuda del riu Girona, que va colpejar els pobles de Beniarbeig, els Poblets i el Verger, i deixà darrere una llengua de fang, simbolitza la destrucció d'una comarca que ha sofert danys per 50 milions d'euros i on centenars de cases hauran d'ésser enderrocades. "Per què?", és la pregunta que sura aquests dies entre el fang que ho embolcalla tot a la Marina Alta.

Ni la primera, ni l'última. Tots els experts coincideixen a assenyalar que les precipitacions caigudes entre l'11 i el 12 a la Marina Alta, tot i ser quantioses, s'ajusten al model hídic de tota la conca mediterrània, caracteritzat per pluges torrencials, molt concentrades en espai i en temps. A això cal afegir-hi un sistema muntanyós molt pròxim a la costa, de manera que l'aigua ha de salvar més altura en una distància més curta, cosa que fa augmentar la velocitat dels cabals fluvials on va a parar majoritàriament l'aigua. Els registres hídrics en guarden un bon grapat d'exemples: entre el 2 i el 3 d'octubre de 1946, en 48 hores, van caure 878 litres per metre quadrat amb les inundacions consegüents a Xàbia (Marina Alta); a Oliva (Safor), el 3 de novembre de 1987 es recolliren 817 litres en 24 hores i 720 a Gandia (Safor); a Alforja (Baix Camp), el 10 d'octubre de 1994 s'enregistrà una precipitació de 412 litres per metre quadrat.

Els resultats d'unes precipitacions de tal magnitud, afegides a l'orografia de la conca mediterrània, són els desbordaments dels rius i inundacions recurrents que converteixen aquests fenòmens en mals endèmics del nostre territori. De fet, les inundacions per torrentades són la causa de la meitat de les morts per riscos naturals, segons dades del Ministeri de l'Interior espanyol. Als Països Catalans, entre 1990 i 2004, moriren 65 persones arran d'inundacions i revingudes.

Però es pot parlar de catàstrofe natural quan és l'ésser humà que ocupa els indrets per on naturalment s'han d'evacuar les precipitacions abundoses? Quina responsabilitat hi té, aleshores, la natura i quina la imprudència de les persones? Històricament, l'ésser humà ha tractat d'adaptar-se al territori, alhora que adaptava el medi físic a les seues necessitats, i ha estat precisament aquest joc entre els uns i els altres que ha determinat el desenvolupament de la civilització. Avui, els éssers humans disposen de més recursos que mai per a mesurar el risc consubstancial al comportament de la natura, però a vegades la inconsciència, i algunes altres l'interès lucratiu els porta a passar per alt que també l'acció humana ha de tenir límits. I aquest punt ha estat especialment ignorat a la costa medi-

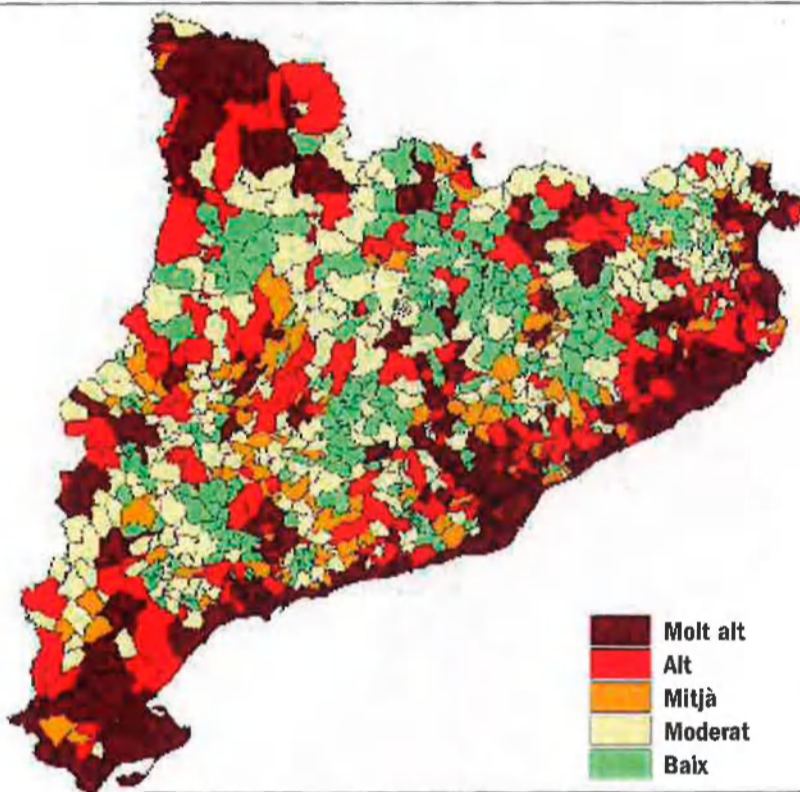
terrània des del mateix moment en què es va optar per una ocupació massiva de la costa, culminada aquests darrers anys per una febre de la construcció que entén poc d'orografies, rambles i revingudes d'aigua. El creixement deliberadament anàrquic que ha caracteritzat les nostres conques des dels anys 80 del segle passat ha fet que avui molts assentaments humans siguin, paradoxalment, molt més vulnerables que no pas els dels nostres avantpassats. Actualment, arran de la construcció descontrolada, molts edificis i urbanitzacions se situen al costat dels llits dels rius, si no al bell mig d'unes rambles que potser durant cent anys estaran seques, però, ben segur, hi tornarà a circular aigua. Ja ho diu la dita: "El riu sempre torna al niu".

"Aquests darrers anys els episodis demostren que no cal pas grans quantitats d'aigua per a causar gran danys", explica el professor de Geografia de la Universitat d'Alacant, Jorge Olcina, autor, a més, de l'estudi *Aguaceros, aguaduchos e inundaciones en áreas urbanas alicantinas*. Segons Olcina, "aquests darrers deu anys ha augmentat l'exposició i la vulnerabilitat per la pluja intensa", un fet que atribueix al "creixement urbanístic descontrolat" que fa que pluges de poc més de 50 litres causen problemes.

Catàleg de desficiacs. Grups ecologistes i veus acadèmiques han documentat prou detalladament els casos en què edificis ja consolidats ocupen rambles o són situats perillosament a prop dels llits dels rius. Per exemple, a Santanyí, a Mallorca, dues persones moriren el 1989 quan l'hotel El Corso es va negar per una torrentada. Avui, l'establiment continua obert. A la capital, Palma, hi ha un torrent que desemboca al passeig marítim i que fins fa pocs anys era canalitzat. El boom immobiliari va portar a soterrar les canalitzacions per construir-hi edificis a sobre, alguns dels quals se sustenten sobre columnes. Què podria passar en el cas d'una forta revinguda d'aigua és una incògnita.

Tampoc no estan lliures d'insensateses a Catalunya. Segons explica Elisenda Forés, d'Ecologistes en Acció, un dels més importants és l'hotel Ametlla de Mar, a la localitat del

Zones de risc d'inundació a Catalunya

Font: Conselleria d'Interior de la Generalitat de Catalunya.

mateix nom, al Baix Ebre. L'hotel, que l'Agència Catalana de l'Aigua va ordenar d'enderrocar el 2001, és construït

al llit del barranc de Bon Capó. Per oposar-se a l'enderrocament, l'alcalde de la localitat va aduir que en 200

Plans contra les inundacions

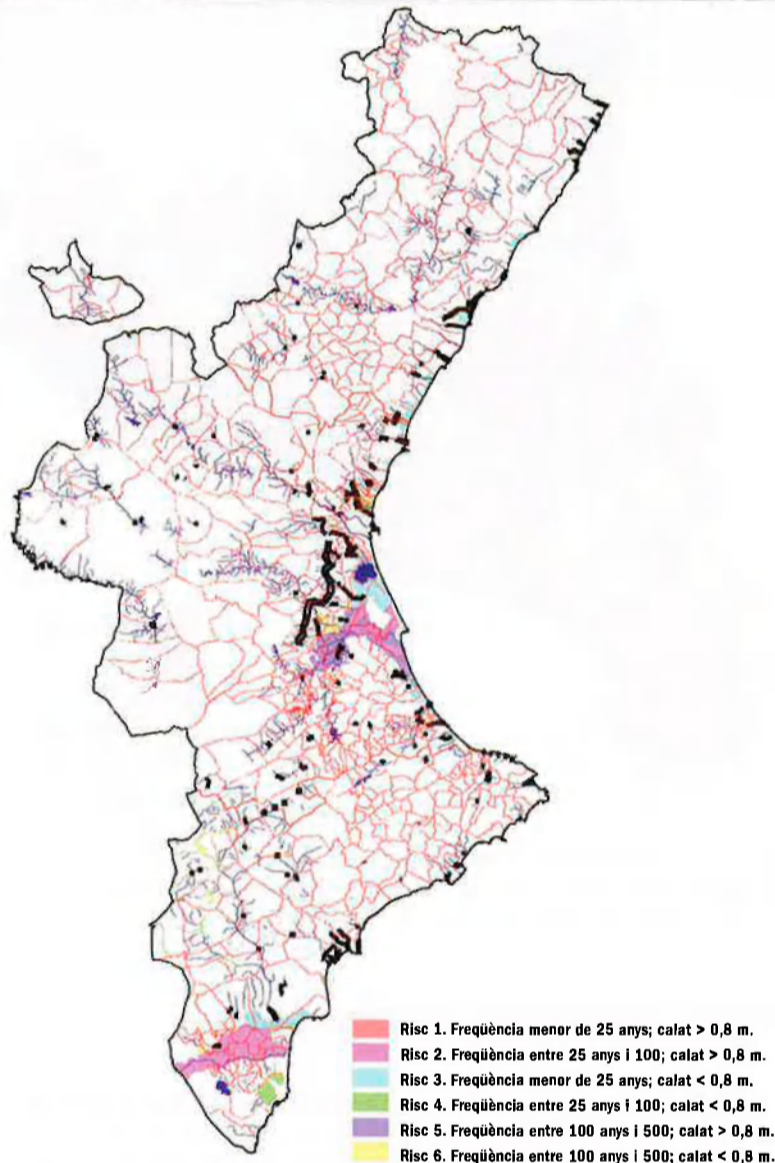
Tots les administracions dels Països Catalans disposen de plans que inclouen les zones amb risc d'inundació i les restriccions que s'hi apliquen a l'activitat humana. Aquests plans, amb diferents matisos, presenten algunes mancances que els resten eficàcia:

■ **Catalunya:** Disposa del Pla d'Emergències i Inundacions (Inuncat) que delimita les zones inundables. La reforma de la Llei d'Urbanisme de 2005 incorpora l'Inuncat com a document de referència, de manera que prohibeix la construcció en zones inundables i fa preceptiva la presentació d'un informe de l'Agència Catalana de l'Aigua a les zones de risc. Construcció i renovació d'obres de defensa fluvial són la principal mesura de gestió del risc.

■ **País Valencià:** Des de 1996, compta amb el Pla d'Acció Territorial per a la Prevenció del Risc d'Inundacions (Patricova), considerat pels experts el pla més complet en la matèria de tot l'estat espanyol i que estableix diversos nivells de restricció a la construcció segons el nivell de risc. La manca d'actualització i el fet que els ajuntaments els passen per alt són els principals problemes.

■ **Illes Balears:** Des de 2005 disposa del Pla Especial de Risc d'Inundacions (Inunbal), un pla que s'aplica cada tardor en l'àmbit de protecció civil davant les inundacions, però que no estableix restriccions. El Pla Territorial de Mallorca sí que té continguts referits a les inundacions als quals, en un futur, hauran d'adaptar-se els municipis.

Zones de risc d'inundació al País Valencià

Font: Direcció General d'Urbanisme i Ordenació Territorial de la Generalitat Valenciana.

anys mai no s'havia vist cap revinguda d'aigua en aqueixa zona. No ha estat menys polèmica la construcció d'una urbanització de 550 habitatges a la desembocadura del torrent de Gibert a Torredembarra (Tarragonès), o els problemes recurrents a les localitats al voltant de la desembocadura del Llobregat.

Al País Valencià, per fer-ne unes pinzellades, l'indret conegut per *Manhattan* de Cullera (Ribera Baixa), on es preveu de construir 13.000 habitatges en 33 torres de 25 altures, es troba a la boca del Xúquer, mentre que a Xàbia (Marina Alta) hi ha previst d'alçar

1.716 habitatges en zona inundable. El projecte de Nou Mil·lenni, a Catarroja (Horta), ocupa 1,7 milions de metres quadrats afectats per un barranc, cosa que, segons alguns experts, facilitaria la inundació de Catarroja i Albal. Els d'Ametlla de Mar, Xàbia, Santanyí o Cullera són només alguns exemples d'una ocupació humana del territori que, de manera conscient –i imprudent–, rivalitza amb la dinàmica natural del medi a tota la nostra costa.

Canviar de pell. A Catalunya, el nombre de persones que resideixen al litoral va augmentar d'un 20% entre

1991 i 2001, alhora que es construïren 150.000 nous habitatges en zones properes a la mar. Al País Valencià, el nombre d'habitatges nous projectats al litoral aplega a 1,7 milions d'unitats fins a 2015, que s'uniran als milers que s'han fet aquests últims anys.

“Moltes catàstrofes naturals –explica Carles Arribas, d'Ecologistes en Acció del País Valencià– són evitables. Les precipitacions són difícils de preveure però el quid de la qüestió està en les modificacions de terreny que no tenen en compte la realitat física.” Com indiquen la major part d'experts, l'ocupació ocasional de zones inundables, tot i ser important, no és el principal culpable que avui siguem més vulnerables. Per contra, és l'ocupació massiva i generalitzada del territori amb construccions i grans infraestructures allò que ha modificat la morfologia del terreny alhora que n'ha minvat la capacitat d'absorbir i distribuir les aigües. Ens trobem, segons assenyala el professor de la Universitat Autònoma de Barcelona, David Saurí, davant la *litoralització* del risc.

Segons expliquen els experts, la construcció en massa ha permeabilitzat el terreny, de manera que allí on abans hi havia terra capaç d'absorbir les precipitacions ara hi ha edificis i asfalt. El terreny deixa d'actuar, en definitiva, com una esponja. Això motiva dos problemes: en primer lloc, tota l'aigua que cau esdevé aigua d'escorrentia –és a dir, que es desplaça sobre el sòl seguint els pendents del terreny amb una gran capacitat erosiva i que, a més, circula a una velocitat molt més gran per l'absència d'elements naturals com la vegetació–; sense elements capaços d'alentir-les, les avingudes fortes són pràcticament inevitables. En segon lloc, la permeabilització del terreny impedeix que l'aigua es filtre als aqüífers, que són fonamentals en el subministrament hídic en zones urbanes. Barcelona, València i especialment Castelló (on la dependència és del 100%) fan ús d'aquest recurs.

A aquest problema cal afegir-hi, a més, la construcció de xarxes de comunicació que, com les autopistes i les línies de ferrocarril, circulen de manera paral·lela a la costa i tallen les eixides naturals de rambles i torrents

Riscs naturals?

L'opinió de **Jorge Olcina**

Les imatges espectaculars de rius i barrancs desbordant-se i arrossegant tot allò que troben davant cada vegada ens impressionen més poc. Són com un sant tornem-hi. El clima mediterrani i el comportament dels rius que tenim ací són així i ho hem d'assumir. Som una regió de risc; una de les de més risc en el context europeu. Ara bé, sí que fa ràbia de pensar que poc que hauria costat d'evitar els danys materials, les pèrdues econòmiques quantioses i la pèrdua de vides humanes. Tan sols amb un simple mapa de risc i complint la llei del sòl n'hi hauria hagut prou per a reduir els efectes al mínim. Al litoral mediterrani

n'aprenem a còpia de desastres. Els polítics en donen la culpa al caràcter a voltes malvat que té la natura. És una manera d'espolsar-se el problema del damunt. I continuem veient com hi ha espais inundables ocupats indegudament o un creixement urbanísticament superior a les possibilitats racionals de subministrament d'aigua. I després ve la inundació o la secada i novament... el desastre i la tragèdia. Actualment, disposem de normatives de protecció civil, sòl, aigua, ordenació del territori o impacte ambiental, suficients per a evitar que continue havent-hi actuacions territorials de risc. Per exemple, l'aprovació recent de la llei del Sòl (lleí 8/2007) ha significat una fita fonamental, per tal com obliga a incloure mapes

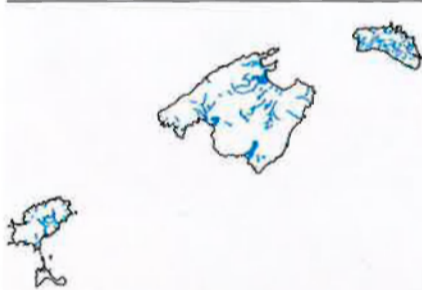
de risc naturals en totes les noves actuacions urbanístiques que es duguen a terme als municipis. L'administració ha de vetllar perquè es compleixen, tothora, aquests preceptes legals; els ciutadans, pel respecte a la llei i per la informació –o, en tot cas, la denúncia davant l'autoritat competent– de l'existència d'accions que signifiquen un desacatament a les lleis. Hem de pensar que les actuacions per a reduir els riscos naturals tenen un comportament ètic, atès que la màxima ha d'ésser, sobretot, salvaguardar la vida de les persones. Altrament, es desfermaran nous desastres naturals i ens en continuarem sorprenent; reclamarem pietat o sol·licitarem justícia com si fóra una cosa aliena a nosaltres, i endossarem els mals esdevinguts a una natura malvada que ens manté, ens suporta i acull les nostres pròpies imprudències.

Universitat d'Alacant

quan aquestes volen arribar a la mar. Aquestes infraestructures solen anar acompanyades d'obres d'evacuació que, això no obstant, queden desbordades quan es registren precipitacions de més de 300 litres per metre quadrat. Carreteres, autopistes i vies de tren no són les úniques barreres amb què es troben els torrents. Cal afegir-n'hi més, com ara murs de contenció o ponts, amb ulls massa estrets, i els passeigs marítics, que representen –com pocs més– el caprici de l'ésser humà per a crear barreres artificials a les eixides naturals dels cabals. Els terrenys guanyats a la platja que han estat reomplerts de ciment i formigó han perdut l'efecte amortidor i quan els temporals arriben ja no troben les zones de platja que servien per a suavitzar la força, sinó els murs i passeigs marítics contra els quals reboten i adquireixen més força.

A Calp, un dels municipis més afectats per la pluja de la Marina Alta, l'ajuntament es va trobar obligat a enderrocar el passeig marítim veient que s'havia convertit en el principal obstacle per a evacuar l'aigua cap a la mar.

Planes d'inundació a les Illes Balears

Font: Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears

Incomplir, per principi. Tant al País Valencià –territori més vulnerable a les inundacions–, com a Catalunya i les Illes Balears hi ha plans per a mirar de mitigar aquestes catàstrofes naturals, però això no les evita. L'assentament a la vora dels rius és congènit a l'ésser humà i hi ha molts edificis i zones residencials ja consolidades, construïts en zones inundables fa decennis, quan no hi havia cap consciència sobre això. De la inconsciència d'aleshores, s'ha passat a la imprudència actual, d'un model territorial que, tot i ésser ple de plans de prevenció i inundació, continua escri-

vint-se sota la premissa de l'explotació descontrolada dels recursos. "Tots hi tenim una part de responsabilitat –assegura Elisabeth Forés, d'Acció Ecologista a Catalunya–: el constructor, perquè proposa d'edificar en zones de risc; l'administració, que té la competència de permetre la construcció o no; i els compradors, que després es queixen que el pis se'ls inunda."

El sensacionalisme del fang impedeix en molts casos de recordar que episodis com els de la Marina dels dies 11 i 12 són habituals a casa nostra. "Els nostres avis ja ho sabien", explica un expert en geografia, "però a mesura que la nostra vida ha anat allunyant-se dels cicles naturals i del territori, a mesura que la vida s'ha urbanitzat, n'hem perdut consciència. Tot allò que és natural ens sembla ara una amenaça", explica. Les inundacions de la Marina Alta –i totes les que han de venir– donen la raó a Raimon quan cantava allò que "Al meu País, la pluja no sap ploure". Però quina culpa en té, la pluja, que nosaltres no sapiguem construir?

Violeta Tena,
amb informació de **Miquel Payeras**